

Néhány logikai probléma a hadtápbiztosítás elméletének fejlődésében

*Dr. Generál Tibor alezredes,
a hadtudományok kandidátusa*

A tudományos-technikai forradalom – és ennek talaján a hadügy forradalmának közismert szakaszai – megteremtették azokat az anyagi eszközöket, amelyek a fegyveres küzdelem jellegének, a katonai szervezetek struktúrájának és a katonai (csapat) vezetés módszereinek gyökeres megváltoztatásához vezettek.

A változás és fejlődés a társadalmi (benne: a katonai) szervezetben – végsősoron – ugyanolyan objektív törvényeknek (tendenciáknak) engedelmessé válik le, mint a valóság bármely más jelenségében, azzal a sajátos különbséggel, hogy a társadalmi szervezetben a szubjektív faktor nagyobb szerepet játszik (időszerűség felismerése, az alternatívák közötti választás lehetősége, az érdekkonfliktusok stb.). Mint minden társadalmi változás, a katonai rendszer fejlődése is először „a fejekben” valósul meg, és csak azután tárgyasul.

Ennek megfelelően a hadtápbiztosítási rendszer változása, fejlődése is először a hadtápbiztosítás elméletében bontakozik ki¹, amely nem más, mint a hadtápbiztosítás rendszerének és gyakorlatának tudományos igényekkel fellelő, átfogó és szabatos tükörképe. Az utóbbi időkben több szerző foglalkozott ennek az elméletnek a rendszerezésével, melynek során feltárták jellemző vonásait.

A hadtápbiztosítás elmélete a hadművészet szerves része, összetevője. A hadművészet részterületeinek megfelelően a fegyveres erők (csapatok) mindenoldalú biztosítási módjainak keretén belül azokat a törvényszerűségeket, összefüggéseket, szabályszerűségeket, rendszerbeli és módszertani elveket kutatja, amelyek a hadtápbiztosítás komplex és ágazatonkénti megvalósításának célszerű módozataira vonatkoznak. Tárnya szerint biztosítással foglalkozik, így kutatásainak zömét nem előre végzi, hanem a fegyveres küzdelem új eszközeihez, eljárásaihoz, az általa támasztott követelményekhez igazodik, a felmerült kérdéseket együtt vizsgálják.

A hadtápbiztosítás elméletének saját tárnya, belső logikája, megfelelő szakmai nyelvzete (szakterminológiája) és megfelelő kutatási módszere van. A szakmai nyelvzete és módszer fejlődésének folyamatos alapját egyfelől a hadmű-

¹ Pontosabban: „A hadigazdaság és a hadtáp elméleté”-ben. L.: a Honvédelem 1978. 1. száma 8. oldalán közölt szöveget.

vészet általános elmélete, másfelől a rendszerelmélet, a vezetéselmélet, továbbá a gazdasági, a műszaki és az orvostudományok képezik. Ugyanakkor a hadtápbiztosítás elmélete maga is elvi alapul szolgál a hozzátartozó szakmai elméletek részletes kifejtéséhez.

Mint minden elméleti rendszer, így a hadtápbiztosítás elmélete is megfelelően képlékeny, mozgó és fejlődő logikai építmény. Az a körülmény, hogy a hadtápbiztosítás elmélete a többi – vele összefüggő – tudománnyal és tudománnyal együtt fejlődik, megköveteli, hogy eredményeit elméleti és gyakorlati művelői megfelelő rugalmassággal alkalmazzák.

A fejlődés a hadtápbiztosítás elméleténél is az ellentmondások tételeződésének, és lassú vagy gyors feloldásának útján megy végbe (problémamegoldás). Ennek során alapvetően ugyanazon gyakorlati tényeket tükröző elméleti érvek csapnak össze oly módon, hogy ezeket az érveket a felek így, vagy úgy – gyakran lenyűgöző logikával – csoportosítják és használják fel a helyzetükből, érdekeikből is fakadó álláspontjuk védelmében. A megismerésnek, továbbá az ismeret gyakorlati igazolásának és felhasználásának ez természetes velejárója, ezért ebben nincs semmi kivetnivaló. A kivetnivaló abban van, ha valaki az objektív igazságot összekeveri a logikával, nem tartja be a bizonyítás szabályait – vagyis eleve az igazság csalhatatlan „bajnokaként” lép fel.

Az igaz ismeret feltárásának, bizonyításának és célszerű gyakorlati felhasználásának fentebb vázolt útja a hadtápbiztosítás elméletében is odavezet, hogy irodalmi- és szabályzatbázisában előfordulnak az egymásnak részben, vagy egészen ellentmondó fogalmi műveletek, ítéletek, elvek és szabályok. Ez a tendencia különösen érvényesül napjainkban, amikor a hadügy forradalmának harmadik fejlődési szakasza valósul meg. E forradalom lezajlása során azonban látni kell a „letisztulás”, az „elvek kikristályosodásának” ellentendenciáját is, mely hangsúlyosan befolyásolja az elmélet fejlődésének folyamatát. A két tendencia hatásának viszonyai között a hadtápbiztosítás elveit is a gyakorlati élet következményeihez lehet és kell hangolni.

A Magyar Néphadsereg az Egyesített Fegyveres Erőkhöz tartozik, ezért hadtápbiztosítási elmélete alapjaiban megfelel a szocialista (koalíciós) hadművészet hadtápbiztosítási elméletének. Az általános elméleti megfelelésen belül azonban néhány olyan sajátosság is érvényesül, melyek főleg néphadseregünk katonapolitikai és katonaföldrajzi helyzetével függnek közvetlenül össze. Ez a körülmény a mi viszonyaink között további ellentmondásokhoz vezethet. Ezért a hadtápbiztosítás elmélete és gyakorlata hazai művelőinek – az általános összefüggések és elvek keretén belül – főleg azoknak a különös ismérveknek egyértelmű feltárására, szabatos meghatározására, megfogalmazására kell törekedni, amelyek a koalíciós hadműveletekben részt vevő magyar csapatok hadtápbiztosítására vonatkoznak.

Az utóbbi években megjelent új szabályzatok, parancsok és utasítások egyfelől új fogalmakat alkalmaztak, másfelől részben más értelemben használják a régieket, vagy ugyanazon tárgyra különböző kifejezéseket honosítottak meg. A jelen munka célja, hogy a hadtápbiztosítás elméleti kérdéseivel foglalkozó szakemberek és munkaközösségek figyelmét ráirányítsa azokra a legfontosabb hadtápbiztosítási terminológiai kifejezésekkel, fogalmakkal kapcsolatos ellentmondásokra, problémákra, melyeknek összefgyvernemi kihatásai is vannak. Egyben olyan ajánlások kimunkálását is célul tűzi ki, amelyek segítik a döntésre jogosult

szerveket – többek között – az oktatáson belüli egyértelem megteremtésében, esetleg egy átfogó munka szélesebb keretei között.

1. Mindenekelőtt magával a „*hadtáp*” fogalmával célszerű foglalkozni.

Általában elfogadott jelenlegi meghatározása a „Csapathadtáp Utasítás”-ban az alábbi formában történik: „A csapathadtáp a magasabbegységek, egységek és alegységek állományába tartozó hadtápegységekből és -alegységekből, valamint a náluk levő anyagi eszközkészletekből áll.”²

Lényegében ugyanezen ismérvek szerepelnek pl. „A szárazföldi csapatok hadművelési hadtápjá” c. tansegédletben is hadművelési hadtápra, front- és hadsereghadtápra alkalmazva.³

Ezenkívül az utóbbi 10–12 évben megjelent összes segédlet, tankönyv stb. is többnyire ezeket az ismérveket használja.

A Nagy Szovjet Enciklopédia a hadtáp fogalmának tágabb és szűkebb értelmét különbözteti meg. Tágabb értelemben a hátországot (vagyis a fegyveres küzdelem dologi és szellemi erőforrásait), illetve a szárazföldi csapatok egész mögöttes területeit is belefoglalja a hadtáp fogalmába. Szűkebb értelemben a fent idézett meghatározás ismertetőjegyeit, vagyis alapvetően a fegyveres erők (csapatok) állományába tartozó és ezen erők hadtápbiztosítására hivatott katonai szervezeteket, a náluk levő anyagi eszközkészleteket és a működésükhöz szükséges más feltételeket érti a hadtáp fogalmán.

A gyakorlati életben néphadseregünkben a hadtáp fogalmát kettős értelemben alkalmazzák és a két értelmet – rendszerint a kötelmek és a felelősség relativizálása céljából – egyesek összemossák vagy túl mereven fogják fel. Első értelemben valamennyi ellátó, szállító, javító, vontató, egészségügyi, repülőter-műszaki, baleseti mentő és katonaközlekedési szervezetet, valamint ezek szakvezető szerveit is beleértik. Ilyen értelemben használatosak pl. az olyan kifejezések és szókapcsolatok, mint a hadtápbiztosítás, hadtáp megszervezése, a hadtáp felkészítése, hadtápfelderítés, hadtápszervezetek, a hadtáp felépítése, csoportosítása, a hadtáp települése, ártelepülése, a hadtáp életképessége stb.

Második értelemben csak a parancsnok hadtáphelyettesének alárendelt szolgálati ágakat (közlekedés és szállítás, üzemanyag, élelem, ruházar és – magasabbegységektől felfelé – az egészségügy; az elhelyezési szolgálatot újabban csak háborús körülmények között) foglalják e fogalom keretébe. Ebben a második értelemben használatosak pl. a parancsnok hadtáphelyettese, hadtáptiszt, hadtáp-sorállomány, hadtápgazdálkodás, hadtápanyagok, hadtáptechnika; harc-készültség, mozgósítás hadtápbiztosítása stb. szókapcsolatok.

A félreértések lehetőségének csökkentése érdekében célszerű az utasításokban, segédletekben és a mindennapi gyakorlatban részletesen körülírni, hogy mikor, milyen értelemben használjuk a „hadtáp” fogalmát. Ezt abból a célból kell végrehajtani, hogy a „hadtápbiztosítás” fogalomkörébe tartozó tevékenységekért felelős valamennyi személy és szerv tisztán értse felelősségét és kötelmeit, amennyiben a „hadtáp” átfogó kategóriájának alkalmazásával kap utasítást, vagy jelentést tesz.

A fennálló bonyolult terminológiai helyzetben ugyanis szükségképpen problematikussá válhat pl. az Ált/67. Harcászati Szabályzat (hadosztály–ezred) 533.

² Htp/3. Csapathadtáp Utasítás. HM 1965. I/2. pont. 4. oldal.

³ Kl.1170/1386. A szárazföldi csapatok hadművelési hadtápjá MNHF 1971. 5. oldal.

pont utolsó bekezdésének („A hadtápot a ... parancsnok a hadtáphelyettesén keresztül, a technikai biztosítás terén pedig technikai helyettese útján vezesse”); vagy az 534. pont első bekezdésének („A ... parancsnok hadtáphelyettese a hadtáp közvetlen szervezője”) következetes végrehajtása.

A hadtáp fogalmának többféle értelmezéséből eredő félreértések lehetőségét csökkenti e fogalom felosztására irányuló logikai művelet. A hadtápot vertikálisan, horizontálisan és vezetési elvek alapján oszthatjuk fel.

a) A *vertikális* felosztás a fegyveres erők szervezeti felépítését követi, tehát – ennek megfelelően – beszélhetünk

– hadászati (központ) hadtápról;

– hadműveleti (front, összefegyvernemi-, harcokosi-, légi-, honi légvédelmi, légvédelmi körzet; flotta, haditengerészeti bázis, hátországvédelmi katonai erők, hadtest) hadtápról;

– csapat- (harcászati) hadtápról.

b) A *horizontális* vizsgálat alapján a hadtápot a haderő- és fegyvernemi tagozódásnak megfelelően osztályozzuk (a Központ Hadtáp összhaderőnemi jellegű).

c) *Vezetési elvek szerint* egyfelől az alá-fölérendelési viszonyok, másfelől a vezető-végrehajtó viszonyok képezik a felosztás alapjait.

– *Alá-fölérendelési viszony szerint* megkülönböztetjük a hadtápnak azokat a szervezeteit, amelyek a parancsnok hadtáphelyettesének közvetlenül vannak alárendelve, azoktól a szervezetektől, amelyek a komplex hadtápbiztosítási rendszerben más vezetőszervek (személyek) alárendeltségében működnek.

– *Vezető-végrehajtó viszony szerint* a hadtáp esetében is megtalálhatók a hadtápvezetésben részt vevő, illetve a végrehajtó szervezetek.

Hadtáp vezetőszervek a parancsnoki vezetéshez tartozó személyek; a koordinátor hadtáptörzsek (szakhadműveleti vagy tervező-szervező szervek); a szolgálati ág főnökségek (vezetők); illetve az ilyen funkciók ellátásával megbízott személyek.

Végrehajtó szervek – valamennyi tagozatban – a rakéta-technikai; az ellátó; az önálló gépkocsiszállító; a javító; a vontató-javító; a közlekedési; az egészségügyi; a repülőter kiszolgáló; repülő műszaki; a termelő; a szolgáltató katonai szervezetek, illetve a népgazdaságból átvett ilyen vagy hasonló üzemek.

A hadtáp fogalma helyes alkalmazásának – mint a fentiekből is kiténik – rendkívül nagy elméleti és gyakorlati jelentősége van, mivel kisugárzik a hadtápbiztosításhoz tartozó valamennyi tevékenység és rendszabály egyértelmére és végrehajtásának egységére.

2. Hasonlóan fontos a „*hadtápbiztosítás*” kategóriájának rendezése is.

Általánosan használt jelenlegi meghatározása szintén a „Csapathadtáp Utasítás”-ban foglaltak szerint történik: „A hadtápbiztosítás magában foglalja mindazokat a rendszabályokat, amelyek a hadtáp megszerzésére, valamint a csapatok anyagi, technikai, egészségügyi és egyéb irányú biztosítására és kiszolgálására irányulnak”.⁴

⁴ Lásd: a 2. sz. lábjegyzetben hivatkozott utasítás I/1. pont 3. bekezdésében foglaltakat.

E meghatározás burkolt fogyatékoságai az alábbiak:

- feltételezi a „hadtáp” fogalmának egyértelmű meghatározását,
- nem tűnik ki, hogy mely szélesebb katonai tevékenységkörhöz (csapatok biztosítása) tartozik,
- a „rendszer szabályok” szó nem fejezi ki a gyakorlati végrehajtást, a tevékenység mozzanatát,
- nem tisztázott az „egyéb irányú” biztosítás tartalma és kapcsolatai.

E fogyatékoságokat alapvetően kiküszöböli a 01/1974. sz. HM parancs (továbbiakban: „Alapokmány”), mely a hadtápbiztosítás célját tárja – a fenti meghatározástól eltérő, alábbi formában – fel: „Az Egyesített Fegyveres Erők hadtápbiztosítását a csapatok fegyverzeti, technikai, rakéta-, lőszer-, üzemanyag- és egyéb anyagi eszköz-szükségleteinek teljes kielégítése, továbbá a különféle katonai szállítások időben történő végrehajtása, a fegyverzet és a technika harci alkalmazásra készen tartása és gyors helyreállítása, a sebesültek és betegek részére történő segélynyújtás, a légierő és a flotta megbízható települését biztosító feltételek megteremtése, valamint a csapatok harctevékenységének és életkörülményeinek biztosításával kapcsolatos más speciális feladatok megoldása céljából kell megszervezni.”⁵

A hadtápbiztosítás fogalmát csupán az állandó harc-készültség időszakára határozza meg a „Csapathadtáp Szabályzat” (Tervezet) – ismét más értelemben.⁶

Gyakran használják az olyan szókapcsolatot is, mint a „mindenoldalú hadtápbiztosítás”.

A hadtápbiztosítás fogalma tulajdonképpen a hadtápszervezetek és a hadtáphegység szervei rendeltetés szerű feladatainak elvont általánosítása.

A fent idézett szövegekben foglalt ismertetőjegyeket felhasználva tehát a hadtápbiztosítás fogalmát úgy célszerű meghatározni, hogy abból feltétlenül tűnjön ki:

- ez a tevékenység a csapatok biztosításának egyik alapvető ága (szélesebb fogalom alá rendelés);
- felöleli a fegyveres erők anyagi, technikai, egészségügyi, közlekedési és szállítási, és más dologi szükségleteinek kielégítésére, valamint a légierő és haditengerészeti flotta megbízható települési feltételeinek megteremtésére irányuló tervszerű tevékenység egységes (komplex) rendszerét;
- békében és háborúban egyaránt érvényes.

A tárgyalt fogalom helyes meghatározásának szintén jelentős elméleti és gyakorlati kihatásai vannak, mivel:

- a) összefügg a „csapatok biztosítása” fogalomkörrel, annak részét képezi;
- b) visszahat a „hadtáp” fogalmára;
- c) kisugárzik a csapatok valamennyi dologi szükséglete kielégítésének megszervezésére és megvalósítására;
- d) a „mindenoldalú hadtápbiztosítás” használata zavart okozhat a „csapatok mindenoldalú biztosítása” terminológia értelmezésében, ezért nem célszerű alkalmazni.

⁵ 01/1974. HM parancs. Alapokmány érvénybe léptetése. I/2. pont, 7. oldal.

⁶ 99–69/74. Csapathadtáp Szabályzat (tervezet) MNHF-ség. 145. oldal.

Természetesen a fogalom kidolgozásához – az ágazati alkotóelemek fel-tárásán kívül – hozzátartozik a funkcionális alkotóelemeknek a leírása is, ame-lyek átfogják a hadtápbiztosítás ágait, és egységes rendszerre kövcsolják (a hadtáp felkészítésére, felépítésére, vezetésére, életképességének fenntartására stb. irányuló revékenységek és rendszabályok).

3. A fent elemzett fogalmakkal szorosan összefüggő a „*csapatbaptáp*” szak-mai terminológia is.

A MNK Fegyveres Erőinek Szolgálati Szabályzata a „csapatok” fogal-mába a seregtesteket, a hadműveleti-harcászati magasabbegységeket, a maga-sabbegységet, az egységet, alegységet és önálló alegységet sorolja.⁷ Ugyanakkor valamennyi érvényben levő alapvető okmány a „csapathadtáp” fogalmán a magasabbegységek, egységek és alegységek állományába tartozó hadtápszerveze-teket érti.⁸

Bonyolítja a fogalom egységes értelmezését az a körülmény, hogy pl az „Alapokmány”-ban a „csapatok hadtápbiztosítása”, vagy „szövetséges csapatok hadtápjá” szóösszetételekben a „csapat” fogalma a Szolgálati Szabályzat által meghatározott módon van alkalmazva.⁹ Ahhoz, hogy megteremtjük a „csapat-hadtáp” fogalmának azonos értelemben való használatát, az alábbi alternatív megoldás kínálkozik:

a) A hagyományok miatt – továbbá azért, mert a szovjet terminológiában is régi értelemben hagyták a „vojszkovoj túl” fogalmát – meg hagyjuk a fo-galom jelenlegi meghatározását, de használata közben megköveteljük a rész-letes, árnyalt körülírást.

b) Bevezetjük a „harcászati hadtáp” fogalmát és emiatt átdolgozzuk vagy helyesbítjük az érvényben levő okmányokat. Ez utóbbinak hátránya még, hogy a „harcászati hadtáp” kifejezés a békeszolgálatban rosszul alkalmazható.

A csapathadtáp fogalma szerves összetevője a különböző tagozatokból fel-épülő hadtápbiztosítási rendszert – teljes szélességben és mélységben – tükröző szakmai fogalomkörnek. Lényegében az e fogalomban általánosított valóságos katonai szervezetek és anyagi eszközök adott halmazát – bármely szóval jelöl-ve – meg kell különböztetni a hadműveleti és a hadászati (központ) hadtápok-tól, mivel az utóbbiaktól lényegesen eltérő szervezeti és működési feltételek kö-zött tevékenykedik.

4. Számos probléma merül fel a „*hadtápalegységek, -egységek, magasabb-egységek, -intézetek, -szervek* fogalomkörével is.

Jelenlegi szabályzataink, utasításaink, segédleteink és tankönyveink a kü-lönböző hadtáp tagozatokhoz tartozó katonai szervezeteket és a fegyveres erők-nek átadott vállalatokat a hadtáp megszervezésére és a hadtápbiztosítási ága-zatok tevékenységére vonatkozó ismeretek kifejtése, elemzése során gyakran a fenti részletességgel sorolják fel. Ezek szerint a hadászati (központ) és a hadműveleti hadtápban legalábbis „hadtáp magasabbegységek, -egységek, -al-

⁷ Alt/20. A MNK Fegyveres Erőinek Szolgálati Szabályzata 14. pont 16. oldal.

⁸ Pl. MN Harcászati Szabályzata, hadosztály–ezred 532. pont; Htp/3. Csapathadtáp Utasítás 3. pont; 01/1974. HM parancs („Alapokmány”) 7., 8. és 13. pontok második be-kezdései.

⁹ Lásd: a 4. sz. lánjegyzetben idézett parancs 5. és 9. pontjait, 8., 11. oldal.

egységek, -intézetek, vállalatok”; a csapathadtápban pedig „hadtápalegységek, -egységek,” felsorolást kell alkalmazni.

A hadtápbiztosítás alapjait általában kifejtő okmányokban – a jelenlegi gyakorlat szerint – részletesen fel kell sorolni valamennyi olyan szervezeti egységet, amelyeket – alaprendeltesük szerint – részt vesznek a hadtápbiztosítás folyamatában. A vázolt körülmény gyakran oda vezet, hogy ezeket a szervezeteket egy nyomtatott oldalon többször (néha ötször-hatszor) is felsorolják, amely da-gályossághoz vezet és nagymértékben zavarja a szöveg szabatoságát.¹⁰

Tekintettel arra, hogy a MNK Fegyveres Erőinek Szolgálati Szabályzata meghatározza és felosztja a „katonai szervezetek” fogalmát¹¹, továbbá arra, hogy a hadtáphoz központi és egyéb szervek, intézetek és csapatok is tartoznak, ezért – a dedukció elve alapján – logikai szabálysértés nélkül alkalmazhatjuk a „hadtápszervezetek” terminusát, melyben a fent felsorolt valamennyi szervezeti elemet összevonhatjuk.

Amennyiben a „hadtápszervezetek” fogalmának fenti értelmű alkalmazását bevezetjük és leszabályozzuk:

- a) biztosíthatjuk a Szolgálati Szabályzat szellemének érvényesülését;
- b) elősegíthetjük a hadtáp szakszövegek szabatoságát, árnyalt érthetőséget;
- c) tömöríthetjük a mondanivalót.

5. Új kérdésként merült fel a „*hadtápbiztosítási rendszer*” kategóriája.

Az „Alapokmány” – a korszerű rendszerelmélet eredményeit felhasználva – bevezeti és alkalmazza a „hadtápbiztosítási rendszer” fogalmát¹², amellyel a legújabb szovjet szakirodalomban – de néhány hazai irodalmi termékben is – egyre gyakrabban találkozunk. Ugyanakkor azonban hivatalosan elfogadható meghatározást és felosztást sehol sem találunk, csak megfelelő olyan utalásokat, amelyekből következtetni lehet annak a kutató munkának az eredményére, amelyet lényegében ebben a fogalomban összegeztek.

Ezen utalások és következtetések alapján célszerű az alábbi olyan meghatározás-tervezetet vizsgálni és vitaalapként rendelkezésre bocsátani, amelynek a kimunkálásánál mind a hadtápbiztosítás alkotóelemeit, mind a „rendszer” fogalmának általánosan elfogadott deffinícióját figyelembe vettük. „A hadtápbiztosítási rendszer a katonai rendszer alrendszere, a hadtápbiztosítás ágainak és ezek ágazatainak, a hadtápvezetés szerveinek, hadtápszervezeteknek, hadtáptagozatoknak és az ezekhez tartozó ellátási-, kiürítési szakaszoknak, továbbá megfelelő rendszabályoknak olyan kapcsolata (mechanizmusa), mely saját elvek és törvényszerűségek szerint működő viszonylagos egészet alkot.”

A fentiek szerint deffiniált hadtápbiztosítási rendszer összetevői két alapon vizsgálhatók.

- a) A szaktevékenység fajtái szerint vannak:
 - *funkcionális* összetevők, azok a viszonylag azonos típusú szervezetek és szabályozó viszonyok (eszközök, rendszabályok), amelyek a hadtápbiztosítás

¹⁰ Pl. a Htp/3. Csapathadtáp Utasítás I. fejezetének valamennyi lapoldalán kétszer-háromszor szerepel a „hadtápegységek, -alegységek”, illetve az Alapokmány 9. oldalán négyszer, 11. oldalán pedig hatszor került felsorolásra a „hadtáp magasabbegységek, -egységek és -intézetek” szókapcsolat.

¹¹ A 13., 14. és 15. pontokban.

¹² Lásd: a 4. sz. lábjegyzetben idézett okmány 7., 8. és 11. oldalain.

valamennyi ágát átfogják és integrálják. Ilyenek a hadtápbiztosítás megszervezésére és a hadtápfelderítésre irányuló rendszabályok, a táborig automatizált csapatvezetési rendszer (TACSVÉR) hadtápalrendszere, a katonák közlekedés rendszere, a katonai anyagmozgatás rendszere, a haditechnika igénybevételenek tervező, megelőző, kiszolgáló (TMK) rendszere stb.

– *lineáris* (ágazati) összetevők a hadtápbiztosítás ágai és ezeken belül az anyagi biztosításhoz tartozó ellátási ágazatok, a technikai biztosítás ágazatai, az egészségügyi biztosítás területei, az építő- és elhelyezési szakágazatok stb. (Lásd: az érvényben levő szabályzatok, utasítások szerint).

b) A katonai rendszernek való megfelelés alapján:

– *batókörok* szerint megkülönböztetjük a parancsnoki vezetés alárendeléhez tartozó hadtápszerveket, az általános hadtápalrendszert (koordinátor) szerveket, a hadtápbiztosítást végző szolgálati ágazatokat, továbbá a hadtápbiztosításba a fegyvernemek és más szolgálati ágazatok részéről bekapcsolódó szerveket, illetve minden esetben szervezetek feszes munkamegosztásának szabályozóit.

– *tagozatok* szerint – a hadművészet felosztását követve – megkülönböztetjük a hadászati (központ-), a hadműveleti- és a csapat- (harcászati) hadtápbiztosítási alárendeléseket.

A „hadtápbiztosítási rendszer” fogalma szervesen illeszkedik a korszerű katonai rendszerelmélet alapvető szakfogalmai közé. Belső struktúrájának ki kell fejeznie a katonai rendszer felosztásának általános metodikáját, de a sajátos hadtápalrendszereket és a hadtápbiztosítási ágazatokat is.

6. Az összes eddigi terminológiai problémák visszatükröződnek „a hadtápalrendszervezés”-nek fogalmában.

Az MN Harcászati Szabályzata hadosztály-¹³ezred, továbbá a Csapat-¹⁴hadtápalrendszervezés és más alapvető szabályzatok, utasítások és egyéb okmányok „a hadtápalrendszervezés” fogalmát használják, melyhez hozzásorolják:

- a hadtápszervezetek felkészítését;
- telepítését és áttelepítését a csapatok időben és folyamatosan történő anyagi, technikai és egészségügyi biztosítása céljából;
- az után- és hátraszállítási utak kijelölését, előkészítését;
- a hadtápalrendszervezési tőmegpusztító fegyverek elleni védelmére, őrzésére és védelmére irányuló rendszabályokat.

Ugyanakkor az „Alapokmány” a „hadtápbiztosítás megszervezés”-nek fogalmát használja, amelybe belefoglalja:

„a hadtápalrendszervezésről háborús helyzetre időben történő áttérésre való felkészítésével, a hadtápalrendszervezésével, a katonai szállítások megszervezésével, az anyagi, technikai, szállítási, egészségügyi, repülőter-műszaki, repülőter karbantartó, baleseti mentő és egyéb hadtápbiztosítási ágazatokkal, továbbá a hadtápalrendszervezés folyamatos és feszes vezetésével és az egész hadtápbiztosítási rendszer életképességének fenntartásával kapcsolatos összehangolt rendszabályok tervezését és végrehajtását a fegyveres küzdelem megvívásának viszonyai között.”¹⁵

¹³ Ált/67. A MN Harcászati Szabályzata, hadosztály-¹³ezred. HM 1964. 536. pont, 315. oldal.

¹⁴ Lásd: a 2. sz. lábjegyzetben hivatkozott utasítás 6. pontját, 7. oldal.

¹⁵ Lásd: a 4. sz. lábjegyzetben hivatkozott okmány 2., 3., 4., és 5. pontjait. Az idézet a 7. oldalról.

A két fogalom hivatalos meghatározásának hiánya és egymástól eltérő felosztása által felidézett problémát motiválja az a körülmény, hogy a hadműveleti hadtáp kérdéseivel foglalkozó elméleti anyagok is a „hadtáp megszervezése” fogalmát használják, melyet a „Csapathadtáp Utasítás”-ban foglaltaknak megfelelően alkalmaznak a hadműveleti hadtáp viszonyaira.¹⁶

A felmerült dilemma megoldása érdekében célszerű lenne:

a) eldönteni, hogy melyik fogalmat használjuk, illetve a kettő közül esetleg melyiket, milyen hadtáptagozatra alkalmazzuk?;

b) e fogalmakat meghatározni, felosztani és tartalmukat részletesen kidolgozni.

A hadtáp-(biztosítás) megszervezésének valamennyi rendszabálya átfogja a hadtápbiztosításban részt vevő összes vezető- és végrehajtó szervet – függetlenül attól, hogy a parancsnok hadtáphelyettesének, a parancsnok technikai helyettesének, vagy más fegyvernemi és szolgálatiág-főnöknek vannak-e alárendelve –, ezért hatásköri szempontból rendkívül fontos e tevékenység tartalmának részletes tisztázása. Ugyanakkor a fogalom meghatározása és felosztása visszahat a „hadtáp”, a „hadtápbiztosítás”, a „hadtápbiztosítási rendszer”, továbbá a hadtápbiztosítás ágazataival kapcsolatos valamennyi szűkebb fogalomra is.

7. Szintén új terminológiaiaként merült fel a „*hadtápbiztosítási rendszer életképessége*”-nek kategóriája is.

Az „Alapokmány” alkalmazza a „hadtápbiztosítási rendszer életképessége”-re vonatkozó összetett fogalmat¹⁷, de számos – az utóbbi években közölt – tudományos jellegű munkában is lehet találkozni ezekkel a kifejezésekkel.

Problémát okoz az a körülmény, hogy a tárgyban szereplő fogalom részletes és hivatalos meghatározása sehol sem szerepel. Bizonyos utalás történik a probléma egyes vonatkozásainak feltárására az „Alapokmány” megfelelő helyén, ahol megfogalmazást nyert, hogy: „A hadtápbiztosítási rendszer életképessége a hadtáp magasabbegységek, -egységek, -intézetek és anyagi eszközkészletek széttagolt elhelyezésével, továbbá a terep védelmi és álcázó sajátosságainak maximális kihasználásával érhető el. A legfontosabb hadtáp magasabbegységek, -egységek, -intézetek és anyagi eszközkészletek számára fedezékeket kell előkészíteni.”¹⁸

Az „életképesség” komplexitást kifejező kategória és így – a fenti idézetnek is megfelelően – a hadtápbiztosítás egész rendszerére, nem pedig az egyes hadtápszervezetekre vonatkozik. Ugyanakkor azonban a hadtápszervezetek rendeltetészerű működőképessége, az erre való alkalmasságuk megőrzése, az egymással összefüggő tevékenységek feltételeinek megteremtése visszahat a rendszer egészének életképességére, ezért célszerű lenne a fentieknél tágabban értelmezni.

A „hadtápbiztosítási rendszer életképessége” fenntartásának követelményét – egy változatként – fel lehet tární úgy, hogy az a hadtápmunka folyamatosságára és viszonylagos teljességére vonatkozó követelmény, amelynek alapvető

¹⁶ Pl. a 3. sz. lábjegyzetben már idézett K1 1170/1386. sz. „A szárazföldi csapatok hadműveleti hadtápjá” című tansegédlet.

¹⁷ Lásd: a 4. sz. lábjegyzetben hivatkozott okmány 7., 8. és 11. oldalain.

¹⁸ Ugyanaz a 11. oldalon.

rendszer szabálya a hadtáp tömegpusztító fegyverek elleni védelem őrzése, védelme, a hadtáp szilárd és folyamatos vezetése, továbbá a célratörő politikai munka, de ezt a célt szolgálják az erőkből és anyagi eszközökből, kapacitásokból létrehozott és célszerűen megosztott (lépcsőzött) tartalékok, a hadtáp mélységben való lépcsőzése és szélességben való tagolása, a helyzetet általánosan megkívánt működési formák és az ezeknek megfelelő belső csoportosítások létrehozása, az aktivitás és mozgékonyág, továbbá a (hadtáp-) sávban levő más erőkkel való együttműködés is.

A tárgyalt terminus kidolgozásának jelentős elméleti és gyakorlati kihatása van, mivel:

- a „hadtápbiztosítási rendszer életképessége” fogalmának célszerű meghatározása és felosztása visszahat a „hadtáp”, a „hadtápbiztosítás”, a „hadtápbiztosítási rendszer” fogalmára és alapot teremt a „hadtáp (biztosítás) megszerzése” fogalmának kidolgozásához;

- az életképesség fenntartása rendszer szabályainak feltárása a hadtápbiztosítás ágai tevékenységének leírását is meghatározza (pl. a katonaközlekedési rendszer életképessége összetevője lesz a hadtápbiztosítási rendszer életképességének).

8. A hadtáp békeállapotról háborús helyzetre való áttérésének értelmezése.

A hadtáp békeállapotról háborús helyzetre való áttérése kérdésével – ebben a megfogalmazásban – találkozunk a „Csapathadtáp Utasítás”-ban¹⁹, valamint az „Alapokmány”-ban is.²⁰

Ugyanakkor más intézkedések, illetve okmányok a „harckészültség-mozgósítás hadtápbiztosítása”, illetve a „hadtáp harckészültségi-mozgósítási feladatai” kifejezéseket (szókapszolatokat) alkalmazzák.²¹

E kétfajta kifejezőmód gyakran egymásnak megfelelő (szinonim) fogalomként szerepel.

Megoldásnak tűnik a „hadtáp békeállapotról háborús helyzetre való áttérése” kifejezést átfogó értelemben alkalmazni az összes alapvető parancsban és utasításban. Ez a tevékenység – „Alapokmány”-nak megfelelően – foglalja magába:

- a hadtápok magasabb harckészültségi fokozatokba való helyezését;
- mozgósításukat és az előírt anyagi tartalékok átvételét a Központ Hadtáptól;
- a szükséges hadtápbiztosító erők és eszközök előrevonását a meghatározott körletekbe;
- a hadtáp felépítését és közvetlen felkészítését a kitűzött feladatok végrehajtására.²²

A probléma megoldását indokolja, hogy a „hadtáp békeállapotról háborús helyzetre való áttérése” kifejezés áthidalást biztosít a békegazdálkodás és a háborús hadtápbiztosítás sajátos feladatcsoportjai között.

¹⁹ Lásd: a 2. sz. lábjegyzetben hivatkozott utasítás 5. pontját, 6. oldal.

²⁰ Lásd: a 4. sz. lábjegyzetben hivatkozott okmány 9. pontját, 11. oldal.

²¹ Lásd: pl. a 6. sz. lábjegyzetben hivatkozott szabályzat 153–156., 251–276. oldalain stb.

²² Lásd: a 4. sz. lábjegyzetben hivatkozott okmány 9. pontját, 11. oldal.

9. A hadtáp tömegpusztító fegyverek elleni védelme – megóvása.

Az MN „Harcászati Szabályzata hadosztály-ezred”, továbbá a „Csapat-hadtáp Utasítás”, illetve a legtöbb érvényben levő segédlet a hadtáp- (biztosítás) megszervezésének egyik feladatát a „hadtáp tömegpusztító fegyverek elleni védelme, őrzése-védelme” rendszabályaiként írja elő.

Ugyanakkor az „Alapokmány” ezt a kifejezést nem alkalmazza, hanem a hozzátartozó rendszabályokat besorolja a „hadtápbiztosítási rendszer életképességének fenntartása” feladatai közé.

Az utóbbi öt évben megjelent irodalom (pl. a leningrádi Lenin Renddel kitüntetett Hadtáp és Közlekedési Akadémia tankönyvei) viszont a „hadtáp megóvása” kifejezést használja, mely alatt a hadtáp tömegpusztító fegyverek elleni védelme rendszabályainak komplexumát érti.

A vázolt terminussal kapcsolatban a tömörségre való törekvés azt indokolja, hogy alkalmazzuk a „hadtáp megóvása” kifejezést, melyet illesszünk be a „hadtápbiztosítási rendszer életképességének fenntartása” feladatai közé.

A téma kihat az általános katonai terminológiára is, mivel részét képezi a „csapatok megóvása”-nak.

10. Katona-közlekedési ágazatok, katonai szállítási ágazatok, szállítóeszköz fajták.

A különböző utasításokban, segédletekben egymásnak megfelelő (szinonim) értelemben használják a „közlekedési ágazat”, „szállítási ágazat” kifejezéseket.

Az „Alapokmány” a Közlekedési biztosítás című fejezetében a „közlekedési ágazatok” és a „szállítóeszköz fajták” fogalmakat használja.²³

A „Katonai közlekedés” című tansegédlet egyes helyeken „szállítási ágazatok”-ról²⁴, más helyeken viszont a „közlekedés ágairól”²⁵ beszél. Az MHSZ vasútforgalmi tartalékos tiszti könyve „a közlekedés szállítási ágazatai” kifejezést használja.²⁶

Tekintettel arra, hogy a közlekedés a népgazdaság egyik ága, így a vasúti, közúti, víziúti és légi közlekedési fajták a közlekedés „ágazatai”. A szállítás „a közlekedés terméke”, ezért a közlekedés ágazati felosztása kihat a szállításokra is, tehát feloszlik vasúti, gépjármű, vízi, légi és csővezetékes szállítási ágazatokra.

Ezek szerint célszerű lenne az „ágazat” kifejezést – eltérő értelemben és ennek megfelelő árnyalt fogalmazással – a közlekedés és a szállítás esetében is meghagyni. Megoldás lehet az is, ha közlekedési vonatkozásban „ágazat”-ról beszélünk, a szállítások esetében viszont a „fajták” szót alkalmazzuk.

A probléma túlnő a katonai terminológia fogalmi rendszerének körén. Ugyanakkor a „katona-közlekedés” és „katonai szállítások” fogalmainak szabatos meghatározása és felosztása viszonylagos rendet teremthet ezen a téren.

11. Sebesültek, betegek – sérültek

A legtöbb érvényben levő utasítás és segédlet a „sebesültek és betegek”

²³ Lásd: a 4. sz. lábjegyzetben hivatkozott okmány III. fejezetét. 17–19. oldalak.

²⁴ Közl/9. Katonai közlekedés. HM 1965. 10. oldal első bekezdés.

²⁵ Ugyanaz 294., 295. oldalak.

²⁶ Tankönyv a tartalékos vasútforgalmi tisztek részére. MHSZ Bp., 1973. 303. oldal.

kifejezést használja²⁷, de az újabb segédletekben²⁸ és számos irodalmi közleményben, továbbá a gyakorlatban és továbbképzéseken a „sérültek” fogalmát használják, melybe rendszerint beleértik az összes károsító tényezőt elszennvedett és gyógyításra szoruló személyt (sebesült, beteg, mérgezett, fertőzött, neurózist szenvedett stb.).

Célszerű lenne a „sérült” fogalmát egyöntetűen bevezetni, mivel tömöríti a szaknyelvezetet és jobban kifejezi a korszerű viszonyok között több károsító tényező által, kombinált módon való harcképtelenné válás eseteit.

A kérdés ebben a vonatkozásban is túlnő a katonai terminológia keretein. Ugyanakkor érint számos olyan „hagyományos” fogalmat, mint pl. „sebesültszállító gépkocsi”, „sebesültgyűjtő és -kihordó erő és eszköz”, „sebesült-fészek” stb., amelyeket az új terminológiához kellene hangolni.

12. Szolgálati ág, szakágazat; szolgálati ág főnök, szolgálati ág vezető

„Az MNK Fegyveres Erőinek Szolgálati Szabályzata” egység szinten a műszaki, vegyvédelmi, fegyverzeti, egészségügyi, felderítő és híradó szakvezető személyeket „szolgálati ág főnökök”-nek, a gépjárműtechnikai, a technikai üzemeltető, a pénzügyi, üzemanyag, élelmezési, ruházati és elhelyezési vezető személyeket pedig „szolgálati ág vezető”-nek nevezi.

Ugyanakkor számos hivatalos okmányban – az utóbbi kategóriában – a tisztí helyeket „főnök” szóval, a tiszthelyettesi helyeket „vezető” szóval jelölik. A „Tábori Törzsszolgálati Utasítás” elvont értelemben beszél a „fegyvernemi és szolgálati ág főnökök”-ről.²⁹

Az „MN Harcászati Szabályzata, hadosztály-ezred” a „szolgálati ágak főnökei”, illetve az „alacsonyabb fokozatú szolgálati ág főnökök, vezetők” kifejezést használja.³⁰

A „Csapathadtáp Utasítás” szolgálati ág főnökök (vezetők)”-ről ír.³¹

Célszerű lenne valamennyi utasítást és segédletet „Az MNK Szolgálati Szabályzata”-ban meghatározottak szerint összehangolni. Egység szinttől fölfelé pedig – kategóriáktól függetlenül – a „főnök” kifejezést alkalmazni.

Ez a gyakorlatban lényegében azt jelenti, hogy a konkrét beosztási helyek megnevezésére alkalmazzuk a Szolgálati Szabályzatot.

A hadtápbiztosítás elméletének terminológiájában fent elemzett néhány kérdés nem meríti ki a téma egészét. Ugyanakkor a megoldásuk hangsúlyosan meghatározna az egész elmélet jobb logikai „összecsiszolását”, a színvonal növelését az új okmányokban tükröződő követelményeknek megfelelően.

²⁷ Pl. az „Alapokmány” VII. fejezete. Htp/3. „Csapathadtáp Utasítás” IV/4. fejezete. „A MN Harcászati Szabályzata, hadosztály-ezred” XIV/5. fejezete, EU/46. „Segédlet a csapatok egészségügyi biztosításának tervezéséhez” stb.

²⁸ Pl. EU/50. „Segédlet a szövetséges hadseregek háborús egészségügyi biztosításának szervezéséhez”.

²⁹ Ált/7. Tábori Törzsszolgálati Utasítás I. rész. (Szárzafföldi csapatok). HM 1965. 10., 15., 102. oldalak.

³⁰ Lásd: a 13. sz. lábjegyzetben hivatkozott szabályzat 314. és 315. oldalak.

³¹ Lásd: a 2. sz. lábjegyzetben hivatkozott utasítás 22. oldalán.